

Πρεβεζάνικα Χρονικά

Αρ. 27-28 (1992)

ΠΡΕΒΕΖΑΝΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ, 27-28 (1992)

Η Πρέβεζα

Ανδρέας Καρζής

Copyright © 2022, Ανδρέας Καρζής

Άδεια χρήσης [Creative Commons Αναφορά 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Καρζής Α. (1992). Η Πρέβεζα: Στατιστικά στοιχεία για την Πρέβεζα (1870-1880). *Πρεβεζάνικα Χρονικά*, (27-28), 111-115. ανακτήθηκε από <https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/prevchr/article/view/29984>

Η ΠΡΕΒΕΖΑ (*)

του Ανδρέα Καρζή

ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΕΒΕΖΑ (1870-1880)

Η πόλη της Πρέβεζας, με τον ελαιώνα και τα δυο τζαμιά της, έδειχνε μια όψη κάπως γραφική και γινόταν πιο ωραίος ο γραφικός αυτός πίνακας έχοντας φόντο τον Αμβρακικό με την Πούντα (Άκτιο) στο βάθος και τα μικρά και μεγάλα πλεούμενα που στέκονταν αραγμένα στην ακτή (παρά τα εμπορικά καταστήματα). Τα σπίτια στην πόλη θα πρέπει να υπολογίζονταν στα 1.000 περίπου. Τα περισσότερα από αυτά ήταν μονόροφα, ενώ υπήρχαν και λίγα διόροφα.

Τα δυο τζαμιά, εκ των οποίων το ένα βρισκόταν βόρεια της πόλης, χτίστηκαν από τον Αλή Πασά χρησιμοποιώντας υλικό που έφερε από τη Νικόπολη. Ξεχώριζε καμαρωτός και ο πύργος του Ρολογιού που έδειχνε τις ώρες στα τούρκικα. Πάνω σ' αυτό τον πύργο υπάρχει μια πλάκα εντοιχισμένη που φέρει τη λέξη «Νικοπόλεως», κι αυτή φερμένη από τη Νικόπολη. Δυτικά της πόλης υπήρχε κάνδακας (τάπια) ρηχός και ακάλυπτος, όπου σ' αυτόν έπεφταν οι ακαθαρσίες από τα σπίτια καθώς και τα υπολείμματα από τα λιτρουβιά (πάνω από 25 είχε η πόλη), προσφέροντας στους κατοίκους της μια βαριά και αφόρητη μυρωδιά. Η τάπια είχε τρεις γέφυρες και τρεις πόρτες, της Βρυσούλας, τ' Αη-Λιός (στάδιο) και τη μεσηνιά (μεσαία) που ήταν και η είσοδος στην πόλη. Την έκτισε ο Αλής την πρώτη δεκαετία του 1.800. Στη θέση Βρυσούλα ήταν το πυροβολείο (Πευκάκια).

Οι κάτοικοι υπολογίζονταν στις 5.000-5.500. Οι 1.000 απ' αυτούς ήταν οθωμανοί και οι υπόλοιποι χριστιανοί ορθόδοξοι-καθολικοί καθώς και ένας μικρός αριθμός περίπου 250-300 εβραίοι, έμποροι οι περισσότεροι.

Η Πρέβεζα είχε δυο σχολεία αρρένων και θηλέων (ελληνικά), δυο τούρκικα αρρένων, ενώ οι τουρκοπούλες επισκέπονταν το ελληνικό θηλέων. Τα ελληνικά

(*) Αποσπάσματα από βιβλίο του συγγραφέα που θα κυκλοφορήσει προσεχώς.

σχολεία συντηρούνταν από κληροδοτήματα του Αναστασίου Θεοφάνους και άλλων ευεργετών Πρεβεζάνων (ελληνορθόδοξων).

Υπήρχαν επίσης εργοστάσια σαπουνιού (3), αλευρόμυλοι (4), πολλά καταστήματα (220), τελωνείο, καθώς και προξενεία ή υποπροξενεία όπως αυτά της Ελλάδας, Ρωσίας, Αυστροουγγαρίας, Γαλλίας και Ιταλίας.

Ήταν η Πρέβεζα ένα σημαντικό διαμετακομιστικό εμπορικό κέντρο αφού ήταν το μοναδικό επίγειο για την αγορά της Ηπείρου, τόσο στον εσωτερικό χώρο όσο και στον ευρωπαϊκό για τις εισαγοεξαγωγές της όλης περιφέρειας. Από το 1852 και μετά η αυτροουγγρική ατμοπλοϊκή εταιρία Lloyd τοποθέτησε δυο σημαδούρες που έδειχναν την είσοδο στο λιμάνι και από τότε καταργήθηκε η βάρκα-πλότος που χρησιμοποιούνταν ως τότε για την ασφαλή είσοδο στο λιμάνι.

Υπάγονταν στη δικαιοδοσία του βαλή των Γιαννίνων. Έδρευε σ' αυτή μουτασερίφης που είχε στη δικαιοδοσία του την Πρέβεζα, την Πάργα και το Μαργαρίτι (Θεσπρωτίας). Εκκλησιαστικά υπάγονταν στην Άρτα, της οποίας ο επίσκοπος έφερε τον τίτλο «Άρτης και Πρεβέζης». Η πόλη είχε δώδεκα εκκλησίες (ορθόδοξες), μια καθολική και δυο τζαμιά.

Η πόλη συγκοινωνούσε δια μέσου των τριών (3) πυλών που φρουρούνταν πάντοτε και από ξύλινες και άκομφες γέφυρες. Έβλεπε κανείς και 6 φρούρια-κάστρα. Τα πέντε από αυτά βρίσκονταν μέσα στην πόλη, το άλλο, το έκτο, βρισκόταν εκτός τάπας. Ήταν όμως κι αυτό χτισμένο στην ακτή του Παντοκράτορα και προστάτευε την είσοδο του κόλπου.

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΟΥΜΕΝΗ ΠΡΕΒΕΖΑ ΕΠΙ ΑΛΗ-ΠΑΣΑ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΤΡΙΕΤΙΑ 1812-1814

Ερευνώντας ορισμένα βιβλία που διασώθηκαν (χρονικά), γραμμένα από ξένους περιηγητές κ.ά. που έζησαν από κοντά τα γεγονότα της εποχής εκείνης, συγκέντρωσα διάφορες πληροφορίες άγνωστες ίσως στους περισσότερους από εμάς και που αναφέρονται στα δεινά της τουρκοκρατούμενης επί Αλή Πασά Πρέβεζας. Αρχίζω πρώτα με τον Άγγλο περιηγητή-γιατρό, Χένρυ Χόλλαντ, που φτάνει στην Πρέβεζα στις 27 Οκτωβρίου 1812, προερχόμενος από την Αγία Μαύρα (Λευκάδα).

«Από τη θάλασσα ξεχώριζε το σεράϊ του Αλή, με τις προεξέκουσες στέγες του, τα αραδιαστά ομοιόμορφα παράθυρα, τα ζωγραφισμένα εξωτερικά και την άρρυθμη μεγαλοπρέπεια της αρχιτεκτονικής του». Εδώ κατέλυσε στο σπίτι του υποπρόξενου της Αγγλίας. Είδε να κατασκευάζεται ο καινούργιος δρόμος Πρέβεζα-Σαλαώρα-Άρτα, που είχε για εργολάβο κάποιον Κεφαλλονίτη.

Ένα χρόνο πριν από την επίσκεψη του Χόλλαντ, είχε προηγηθεί ένα φοβερό ανθρωπομάζωμα, όπου ο Αλή Πασάς έστειλε στην Πρέβεζα 10.000 εργάτες.

Στις 20 Φεβρουαρίου 1813, τελειώνοντας το ταξίδι του στην Ελλάδα, φτάνει και πάλι στην Πρέβεζα προερχόμενος από τα Γιάννινα, όπως είχε υποσχεθεί στον Αλή. Εκείνες τις μέρες ο Αλής βρισκόταν στην Πρέβεζα. Ήταν ευκαιρία. Ο Αλής συνοδευόταν από τους υπουργούς του, τους αξιωματούχους του και τους γιατρούς του (Σακελλάριο, Μεταξά και Βάγια). Πολλοί Πρεβεζάνοι είχαν συλληφθεί και ριχτεί στα γιαννιώπικα μπουντρούμια για να πληρώσουν τους φόρους που τους είχε επιβάλει ο Αλής.

Μια άλλη πάλι φορά και μετά από ένα δεύτερο ταξίδι του στα Γιάννινα, φτάνοντας στην Πρέβεζα, σκέφτηκε να επισκεφτεί την αρχαία Νικόπολη, όπου ο Αλής ενεργούσε ανασκαφές στα ερείπια, με την ελπίδα να ανακαλύψει θησαυρούς. Βρήκε το βεζύρη καθισμένο πάνω σε βελούδινο μαξιλάρι μπροστά σ' ένα λάκκο. Τον περιτριγύριζαν γραμμαπκοί και παληκάρια. Ο Αλής τότε παρακάλεσε τον Άγγλο γιατρό να του υποδείξει τα κατάλληλα σημεία για τη διενέργεια ανασκαφών.

Ο Χόλλαντ ύστερα από ένα γύρο που έκανε στα ερείπια συντροφιά με τον Λουκά Βάγια και με δυο στραπώτες μίλησε στον Αλή σχεπκά με τη γνώμη του. Ύστερα ο Αλής μπήκε στην καρότσα και γύρισε στην Πρέβεζα. Μερικοί σωματοφύλακες ακολουθούσαν καβάλα στ' άλογα και οι υπόλοιποι φρουροί που ήταν μεγάλος αριθμός, έτρεχαν πλάι στην καρότσα.

Ένας άλλος Άγγλος, διπλωμάτης αυτός, ο Ουίλιαμ Τέρνερ, που υπηρετούσε στην πρεσβεία της Κωνσταντινούπολης, ταξίδεψε το καλοκαίρι του 1813 με αποστολή στα Γιάννινα, κοιμητής εγγράφων και οδηγίων στον πρόξενο της Αγγλίας, Φορέσι. Στις 24 Αυγούστου φτάνει στην Πρέβεζα. Είδε να κατασκευάζουν νέα οχυρωματικά έργα. Τάφος 9 μ. πλάτος και τείχος με ντάπες γύρω από την πόλη. Στα έργα αυτά δούλευαν καταναγκαστικά Έλληνες, κάτω από αυστηρή επιτήρηση για να μη δραπετεύσουν. Έξω από την πόλη, σε απόσταση τριών μιλίων, μέσα σ' έναν ελαιώνα ζούσαν πολλές εξαθλιωμένες οικογένειες έχοντας στέγη τα φυλλώματα των δέντρων. Αργότερα θα επισκεφτεί το καινούργιο σεράι του Αλή που χιζόταν στην Πρέβεζα. Μονάχα τρεις αίθουσες είχαν ολοκληρωθεί. Ήταν πολύ μεγάλες, πλούσια διακοσμημένες, χρυσοποίκιλτες και με ταβάνια στολισμένα με διάφορα πολυτελέστατα επιχρίσματα. Κάθε μέρα ένας αριθμός Ελλήνων και μια μέρα τη βδομάδα όλοι οι κάτοικοι δούλευαν καταναγκαστικά στο σεράι με μοναδική αμοιβή μια οκά ψωμί.

Για να γεμίσει τα θησαυροφυλάκιά του ο Αλής, κατέφευγε στις πιο σατανικές μεθόδους. Μέσα στις πολλές, ξεχώριζε κι αυτή που διαδραματίστηκε στην Πρέβεζα και που με λεπτομέρεια τη διαβάζουμε στο βιβλίο του Τέρπου Τ.Γ. Κεν Τρικ, «Τα Ιόνια νησιά... Τελωνεία κ.λπ.», Λονδίνο (1822).

Το 1814 ένας Άγγλος έμπορος έφερε στην Πρέβεζα φορτίο 2.000 σπαθιών για πούλημα. Ήταν εμπόρευμα περιζήτητο στην επικράτεια του Αλή. Το έμαθε ο βεζύρης και αξίωσε από τον έμπορα τα ποσοστά του: δυο τάληρα το σπαθί, αλλιώς θα τον φάει το μαύρο φίδι. Ο έμπορας απάντησε πως δεν γίνεται, γιατί ο ίδιος πουλάει δυο τάληρα το ένα. Στέλνει αμέσως ο βεζύρης ένα αρβανίτικο μπουλούκι στην Πρέβεζα, φορτώνει τα σπαθιά και τα πουλάει στα χωριά με τη βία τέσσερα τάληρα το ένα. Κρατάει ο Αλής τα δυο και δίνει στον Εγγλέζο τα άλλα δυο. Καλή δουλειά. Κέρδισε στο άψε σβήσε 4.000 τάληρα.

Ένα άλλο δραματικό περιστατικό από τις δοκιμασίες των ξεριζωμένων Πρεβεζάνων μας αφηγείται ο Πουκεβίλ:

« Είδα μια μητέρα, μαραμμένη από τον πόνο, να έρχεται από τα ξάθη της Ηπείρου στην Πρέβεζα μαζί με τον άνδρα της σκυμμένο από τα γεραπά, για να ξεθάψουν τα κόκκαλα του παιδιού τους και να τ' αποθέσουν στο νεκροταφείο του χωριού, ώστε να βρεθούν πλάι στα δικά τους όταν κι αυτοί πεθάνουν. Είδα να σταματούν οι φορατζήδες στο φυλάκιο του τελωνείου αυτό το αξιοσέβαστο ζευγάρι και να του ζητούν δασμό για το δισάκι με τα κόκκαλα.

Ένας Έλληνας (ανάξιος να λέγεται χρισπανός), Τσαρλαμπάς τ' όνομά του, φο-

ραιζής του πασά (ίσως ο ίδιος ο πασάς να καταδίκασε αυτή την ιεροσυλία), ρωτάει ειρωνικά τους χωριάτες:

- Τί κουβαλάτε σ' αυτό το σακί;
- Τα κόκκαλα του παιδιού μας που πέθανε εδώ δουλεύοντας στην αγγαρεία.
- Να πληρώσετε τα «νιογάνα».
- Να πληρώσω για τα κόκκαλα του παιδιού μου; λέει η μάνα. Μα δεν έχω τίποτα άλλο από τα δακρυά μου.
- Δάκρυα! Δάκρυα! Τί να τα κάνω τα δάκρυα; Εγώ θέλω 40 πιάστρα.
- Ποτέ δεν πιάσαμε στα χέρια μας τόσα λεφτά.
- Θα τα δώσετε;
- Ε, λοιπόν, λέει ο πατέρας, βγάζοντας από το σακί το κρανίο του παιδιού του. Πάρτο μπόγια. Να ο φόρος σου! Πάρτο και σκοτώσέ με!

Ο κόσμος που παρακολουθούσε τη σκηνή ανάγκασε τον αναίσχυντο Τσαρλαμπά να αποταβηχτεί. Η μάνα πήρε κλαίγοντας το κρανίο, φορτώθηκε το σακί κι απομακρύνθηκε κρατώντας από το χέρι τον ετοιμόρροπο άντρα της. Πήραν το δρόμο της Νικόπολης. Μα εκεί τους ξανασταμάτησαν οι φορατζήδες. Δεν τους άφησα να περάσουν πριν τους χαρταλώσουν με δέκα πιάστρα. Ήταν όλο το βίός τους. Η πένα πέφτει από τα χέρια μου. »

Κατά την εκτέλεση των οχυρωματικών έργων στην Πρέβεζα ο Αλής είχε μεταφέρει χιλιάδες Έλληνες από μακρινές περιοχές. Εξ αιτίας των βάρβαρων συνθηκών εργασίας, των στερήσεων και των επιδημιών, χάθηκαν πολλοί.

ΛΙΓΟ ΠΡΙΝ ΤΗΝ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ (1912 - 1913)

Από το μεσημέρι της 5 Οκτωβρίου 1912 άρχισε ο πόλεμος. Ο αρχηγός του στρατού της Ηπείρου αντ/γος Σαπουντζάκης Κ. γνωστοποιούσε στο στρατό, τη μεγάλη απόφαση μ' αυτά τα λόγια:

« Από της μεσημβρίας της σήμερα το στράτευμα τίθεται εις εμπόλεμον κατάστασιν απέναντι δια το Κράτος μας. Ο Θεός ας σκέπη τα Ελληνικά όπλα, όπως πάντες εκτελέσωμεν το προς την Πατρίδα καθήκον... »

Κ. ΣΑΠΟΥΝΤΖΑΚΗΣ, Άρτα 5-10-12

Την ημέρα εκείνη 5-10-12, τα τμήματά μας έδωξαν αμέσως τον εχθρό από τη γέφυρα του ποταμού Αράχθου και άρχισαν να προελαύνουν καταλαμβάνοντας και το Ιμαρέτ όπου και εγκαταστάθηκαν στο λόφο του (το στρατηγείο).

Αυτή ήταν και η αρχή του πολέμου που παρότι κρατούσε σε αγωνία όχι μόνο τα στρατεύματά μας, αλλά και ολόκληρο το Ελληνικό Έθνος, αφού προβλέπονταν σκληρές μάχες, η κυβέρνηση προσπαθούσε με κάθε τρόπο να ενισχύσει τα στρατεύματα αυτά στην Ήπειρο και με δύναμη 10.000 αντρών προερχόμενη από την Κρήτη. Έτσι βλέπουμε μερικές ημέρες αργότερα μια αξιόλογη δύναμη Ελληνικού στρατού στις περιοχές:

	Αξιωματικοί	Όπλα	Σπαθιά	Πολυβόλα	Ελαφ.Πυρ/κό
Φιλιπιάδα	235	7771	125	4	24
Πρέβεζα	273	9881	122	8	24
Ανώγειο	253	10232	123	14	24
Πέντε Πηγάδια	286	10542	145	14	24

Στο μεταξύ φτάνει στην Πρέβεζα η ΙΙ Μεραρχία μόνο με τέσσερα τάγματα. Η Δ' Μεραρχία στέλνει ορισμένα τμήματα στην Αειτοράκη. Απόσπασμα του Ηπίτη και το τάγμα του Μαιζούλη έφτασαν στην Φιλιπιάδα. Στην Πρέβεζα φτάνει η ΣΤ' Μεραρχία. Τέσσερα πυροβόλα των 15 εκ. από την Άρτα μεταφέρονται στην Κανέτα. Τέλος φτάνει στην Πρέβεζα προερχόμενο από τη Χίο μικτό απόσπασμα.

Ερχόμαστε στη 12η του Οκτώβρη του 1912. Οι ελπίδες των Τούρκων για να καταλάβουν την Άρτα κατέρρευσαν πολύ γρήγορα. Αντί της καταλήψεώς της, εγκαταλείπουν μετά από επαήμερο αγώνα τη Φιλιπιάδα. Έτσι την ίδια κιόλας μέρα καταλαμβάνεται η Φιλιπιάδα.

Με την κατάληψη της Φιλιπιάδας στο δρόμο Ιωαννίνων-Πρεβέζης, ολόκληρη η περιοχή προς το νότο, δηλαδή της Πρέβεζας και η Πρέβεζα θεωρούνταν πλέον ελληνική. Οι Έλληνες απερίσπαστοι θα στρέφονταν κατά το βορρά. Οι συνεχόμενες θριαμβευτικές επιτυχίες του στρατού ενίσχυσαν την αισιοδοξία της κυβέρνησης. Και ενώ από στιγμή σε στιγμή πλησίαζε η κατάληψη της Πρέβεζας, ο πρωθυπουργός Βενιζέλος, τηλεγραφεί στον Σαπουντζάκη:

« Με το ακμαίοιον ηθικό ημετέρου στρατού και το συντετριμμένο ηθικόν του εχθρού, η κυβέρνησις νομίζει ότι επιβάλλεται να μεταβάλει τας δοθείσας διαταγάς και ν' αναθέσει υμίν όπως επιτεθείτε κατά του εν Ηπείρω Τουρκικού στρατού και καθαρίσετε απ' αυτού την Ελληνικωτάτην ταύτην επαρχίαν.

Αθήναι 19-10-12 »

ΔΗΜΟΣ ΠΡΕΒΕΖΑΣ

**ΣΥΜΠΟΣΙΟ
ΓΙΑ ΤΟΝ
Κ.Γ. ΚΑΡΥΩΤΑΚΗ**

Πρέβεζα, 11-14 Σεπτεμβρίου 1986

ΠΡΕΒΕΖΑ 1990

Νικόπολις Α'

*Πρακτικά
του πρώτου Διεθνούς
Συμποσίου για τη Νικόπολη
(23 - 29 Σεπτεμβρίου 1984)*

Πρέβεζα 1987